

ОКАЗІОНАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ОДИНИЦЯХ ЗАХІДНОПОЛІСЬКОГО КОНТИНУУМУ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (43)

УДК 811.161.2'373.4/.7(477.82)

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).219–224

Мацюк З., Фенко М. Оказіональні компоненти у фразеологічних одиницях західнополіського континууму; кількість бібліографічних джерел – 11; мова українська.

Анотація. У статті проаналізовано оказіональні компоненти у фразеології західнополіського континууму. Встановлено, що в діалектному мовленні також активно використовують й оказіональні фразеологічні одиниці. Оказіональна семантика – це нове емоційно-оцінне значення, яке з'являється у слові в певному контексті, а узуальне значення усталілося в мові як загальноживане. Представлено критерії розмежування оказіональних і узуальних значень. З'ясовано, що чіткої межі між оказіональною та узуальною конотаціями немає: в активному використанні слова оказіональне значення переходить в узуальне, конотативне значення згодом стає одним із переносних вторинних значень полісемантичного слова. Оказіональні явища зазвичай виявлені в мовленні окремих діалектоносіїв чи в окремих говірках, іноді набувають варіативного поширення, однак мають ознаки індивідуального творення. У такому разі можна вважати, що оказіоналізми характерні одній дискурсивній мовній особистості чи мовній спільноті однієї говірки або ж для сукупності говірок загалом. Водночас незвичними, випадковими можуть бути й форми слів чи їх звуковий склад, що зближує ці одиниці з оказіоналізмами. Беззаперечним є той факт, що оказіоналізм не може ні існувати, ні функціонувати поза контекстом. Зокрема, коли йдеться про діалектне мовлення, то їх варто розглядати як позанормативні периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою – увиразнення якоїсь ситуації, образу, фрагменту дійсності. Саме за таких умов аналіз і вивчення природи оказіональної одиниці відбувається в межах контекстуальної позиції. Тому діалектними оказіоналізмами слід уважати такі діалектні явища, які мають індивідуальний характер, зумовлені специфічним ареальним контекстом. Це можуть бути похідні, утворені з порушенням умов деривації за тою чи тою ознакою, а також створені оказіональними способами чи за непродуктивними моделями. До оказіональних відносно слова, утворені заміною одного звука іншим. У статті доведено, що діалектне мовлення як розмовний діалектний побутовий дискурс позначений і загальноживаними рисами західнополіських говірок, які можна назвати узуальними (системними та несистемними), і оказіональними, якими зазвичай називають незвичні, здебільшого експресивно забарвлені слова, утворені з порушенням законів словотворення чи мовної норми, що існують лише в контексті.

Ключові слова: оказіоналізм, компонент, фразеологічна одиниця, континуум.

Постановка проблеми. Мовлення – це власне діяльність мовця та результат цієї діяльності, яке створюється в процесі спілкування. У ньому використовують різноманітні засоби мови залежно від мовленнєвої ситуації, від завдання мовця, який прагне в кожному конкретному випадку передати за допомогою цих мовних засобів певний зміст, певну думку. Трапляються в мовленні й індивідуальні засоби, властиві лише окремому ареалу мовлення, даному контексту, що створюються (а не відтворюються) саме в цьому контексті. До таких засобів – власне мовленнєвих, а не мовних – і відносно оказіоналізми. Вони створені та функціонують лише в певному контексті й поза цим контекстом не відтворюються, – наголошує В. Лопатін [Лопатін 1973, с. 64].

Аналіз досліджень. Останнім часом зростає науковий інтерес до лексичних новоутворень, адже вони все частіше з'являються у нашому мовленні. Це зумовлено тим, що повне вивчення мови, у тому числі й лексики, передбачає дослідження її не тільки в системі, а й у живому спілкуванні. Кожне нове слово, що з'явилося в мові, спочатку є неологізмом, а набувши широкого вжитку, уходить в активний словниковий склад, перестає бути ним [Ганич, Олійник 1985, с. 151]. Дослідженням оказіональної лексики присвятили свої наукові роботи такі вчені, як Н. Бабенко, Ж. Колоїз, К. Голобородько, О. Алек-

сандрова, О. Зозуля, Є. Карпіловська, Б. Кривенко, Л. Пустовіт, Н. Клименко, Е. Ханпіра, Н. Фельдман, О. Ликов, В. Лопатін, М. Бакіна, О. Габінська, О. Земська, А. Брагіна, А. Березовенко, І. Дегтяр, А. Ликов, J. Algeo, K. Sornig, R. Fischer та ін. Ученими доведено, що навколишній світ людина пізнає і логічно, і образно. І ці форми пізнання також знаходять відображення у словах, фраземах, прислів'ях. Саме у фразеотворенні найбільш яскраво втілена мовна творчість людини. Фразеологічні інновації є результатом мовотворчої діяльності народу та спрямовані на об'єктивне чи суб'єктивне відображення дійсності у визначених мовних знаках, що висловлюють певне поняття чи асоціативно-художні, часом ірреальні, уявлення про світ.

Мета статті – аналіз оказіональних фразеологічних одиниць західнополіського континууму. Методологією дослідження є **система взаємопов'язаних наукових методів і прийомів**, а саме: метод фразеологічного аналізу; метод аналізу внутрішньої форми фразеологічних одиниць; метод компонентного аналізу; зіставний метод; метод лінгвістичного дослідження з прийомом спостереження над емпіричним матеріалом; порівняльний метод і прийоми лінгвокультурологічного аналізу.

Посилене зацікавлення мовознавців до оказіонального матеріалу не означає повний, вичерпний

його аналіз, адже більшість дослідників бере до уваги факти окремо взятого стилю (у нашому випадку – розмовного); або ж категорію оказіональності обмежують насамперед виявом матеріалу на лексичному рівні; а увагу зосереджують насамперед на словотвірному аспекті як механізми утворення «одноразових» одиниць. Оказіональне значення – це нове емоційно-оцінне значення, яке з'являється у слові в певному контексті на основі індивідуальних асоціацій. На думку О. Мироненко, «авторські емоційно навантажені мовленнєві новотвори відрізняються своєю лексико-семантичною неповторністю й існують в умовах певного контексту» [Мироненко 2006, с. 63].

Виклад основного матеріалу. Лексика та фразеологія – основні репрезентанти процесів неологізації, хоч адекватне вивчення фразеологічної неології на широкому слов'янському ареалі неможливе без достатньої матеріальної бази. Теоретично ж навіть основне поняття неологізму постійно заперечується, змінюється та корегується, що позначається і на обсязі, і на якості відповідного матеріалу та його обробці.

Беззаперечним є той факт, що оказіоналізми не можуть ні існувати, ні функціонувати поза контекстом. Зокрема, коли йдеться про діалектне мовлення, то їх варто розглядати «як позанормативні периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою – увиразнення якоїсь ситуації, образу, фрагменту дійсності. Саме за таких умов аналіз і вивчення природи оказіональної одиниці відбувається в межах контекстуальної позиції» [Бабенко 1997, с. 6]. Саме у контексті виникає та формується оказіональна фразеологічна лакуна, яка може стати узуальною конотативною лексемою, відбувається розвиток лексичного значення – прогрес; або ж якщо оказіональне вживання було невдалим, навпаки, – регрес – зникнення нового значення. Прогрес відбувається тоді, коли значення зафіксоване словником, і за аналогією з'являються нові лексеми [Мироненко 2006, с. 63]. Значення узуальної лексеми з часом кодифікується, а згодом конотативне значення стає одним із переносних вторинних значень полісемантичного слова.

Пропонуємо цілісний розгляд західнополіських фразеологічних одиниць із оказіональним компонентом за дев'ятьма ознаками слова, що відрізняють його від узуального (за класифікацією О. Ликов) [Лыков 1976]:

1. Домінантна ознака – **належність мовленню**. Усі інші ознаки становлять конкретне втілення саме цієї найбільш широкої ознаки. Факт створення (і використання) оказіонального слова – факт мовлення. Оказіоналізмам властиві новизна та свіжість незалежно від реального часу їх утворення. Вони не обмежені в часі, завжди зберігають свою оказіональність. Наприклад, лакуни *байстрюк* – *бахур* – *найдюк* колоритні на тлі загального контексту своєю незвичністю, варіативним й ареальним поширенням, наприклад: **брати з байстрюком** [бєрє з бєйстру'ком] (Загаї), **взяти (забрати) з байстрюком** [вз'єв з бєйстру'ком] (Березичі, Видраниця,

Довгошії, Колки, Поворськ, Точевики, Маневичі) || [з бєйстру'ком пр'єв'єв] (Мельники) || [бєрє з бєйстру'ком] (Броди) || [зєбрєв з бєйстру'кємє] 'одружитися на жінці з дитиною' (Ворокомне), **нагуляла байстрюка** [нагу'л'єлє бєйстру'кє] (Велика Осниця) || [бєйстру'кє нєрєд'єт'] (Гірка Полонка) || [нагу'л'єлє бєйстру'кє] (Звиняче, Седлище), **нагуляти байструка збоку** [нагу'л'єлє бєйстру'кє з бєку] 'народити позашлюбну дитину' (Гать), **найшла байстрюка** [нєйш'єлє бєйстру'кє] (Шменьки), **понесла байстроводиха** [пєнєслє бєйстєрєвєд'єхє] (Троянівка), **принести байстрюка** [пр'єнєслє бєйстру'кє] (Рудники, Озерці, Холопичі) || [бєйстру'кє нєс'єт'] (Комарове Ратнів.) – **бахура виродити** [бєхурє в'єрєд'єлє] || [бєхурє пр'єв'єлє] (Машів), **нагуляти бахура** [нагу'л'єлє бєхурє] (Звиняче) – **брати з найдюками** [бєрє з нєйду'кємє] 'одружитися на жінці з дитиною' (Корчин). Наведені приклади свідчать, що оказіональність займає чільне місце в дериваційних процесах. Ця латентна деривація пронизує морфологію, граматику, лексикологію, семантику та діє за принципом оказіонального скорочення, заміщення форм тощо. Оказіоналізми принципово «неісторичні» в тому сенсі, що позбавлені своєї власної «внутрішньої» історії, позбавлені «протяжності» свого реального існування в ареальному мовленні. Таким чином, будь-який оказіоналізм, незалежно від часу його виникнення, не можна назвати ні неологізмом, ні актуальним словом.

2. Наступна ознака – **утворюваність (невідтворюваність)**. Утворюваність оказіоналізму протиставляють відтворюваності узуальних слів, тобто властивості бути постійним, історично закріпленим мовним знаком певного фрагмента дійсності, властивості повторюватись як «одна і та ж» одиниця в різних контекстах, властивості готової до використання одиниці. Оказіональне ж слово як власне мовленнєве явище не належить мові: воно не відтворюється, а заново створюється для кожного конкретного акту його вживання. Оказіоналізм завжди індивідуальний і у своєму авторстві принципово співвідноситься з конкретною особою – творцем цього оказіоналізму. «Авторство» – принципова умова оказіоналізму перебування в лакунному статусі: оказіоналізм не відтворюється, а твориться – з'являється вперше в мові конкретної особи [Звегинцев 2007, с. 85–89]. У нашому дослідженні ми стверджуємо, що автором фразеологічних одиниць із оказіональним компонентом є народ. Оказіональні діалектні явища можуть репрезентувати риси будь-якого мовного рівня і виконувати різноманітні функції.

Випадково сконструйовані знаки згодом стають нормою, неологічний елемент може стати ustalеним елементом та увійти до мовного вжитку: **буде тобі гаплик** [будє ту'б'є гєп'л'єк] 'смерть' (Сильне), **прийшов гаплик** [пр'єш'єв гєп'л'єк] 'померти' (Клубочин), **скоро гаплик** [ск'єрє гєп'л'єк] 'передчуття смерті' (Милятин); **риски в роті не мати** [р'єск'є в р'єт'є нє мєт'є] 'бути голодним' (Полиці), тобто **крихти; меле як з кантички** [мєлє єк з кєн'т'єчк'є] 'говорити недоречно' (Полапи), **кантичка** – колядник, збірка колядок. Отже, з одного боку, процес по-

яви оказіоналізму передбачає наявність узуального зразка. З іншого – це пошук нових шляхів реалізації і розвитку мовної системності; це наближення до меж системи і спроба виходу за них; це креативна дія, спрямована на пошук потрібного змісту і плану вираження створюваної відповідно до потреб ситуативного контексту.

3. **Словотвірна похідність.** Похідне слово складається як мінімум із двох морфем: кореневої (яка є обов'язковою складовою частиною будь-якого слова) та афіксальної словотвірної морфеми. Процес формування оказіоналізмів позначений амбівалентністю: такі одиниці можуть створюватися і відповідно до словотвірних законів мови, і внаслідок порушення законів емпіричної продуктивності (за нетрадиційними словотвірними зразками) [Селіванова 2006, с. 424]. Оказіональне слово за своїм значенням обов'язково повинно бути похідним, оскільки становить результат відносно вільної комбінації принаймні двох словотвірних морфем, що неминуче призводить до похідності оказіонального слова, наприклад: **на голові ціла бусянка** [на голов'і ц'іла бусл'анка] 'безлад на голові' (Сокіл), *бусянка* – лелече гніздо; **найти на себе наглицю** [нашов на себе наглицу] 'закінчити життя самогубством' (Підманове), *наглиця* – «нагла смерть», самогубство; **ходити на профільони** [х'одити на проф'іл'они] 'себе показати' (Полапи), *профільони* – профіль; **груди як палямбіци** [г'руди як пал'амбици] 'про великі груди' (Бихів), *палямбіци* – паляниці. Зауважимо, що ці оказіональні компоненти є фактами мовлення та характеризовані одноразовістю, нерегулярністю використання, відсутністю у словнику; утворені за непродуктивними або малопродуктивними моделями з порушенням законів словотвору; їм властивий найбільший ступінь експресивності та виразності.

4. **Ненормативність.** Важливими факторами процесу творення оказіоналізму виступають мовний досвід, чуття мови й знання її закономірностей. Під час цього процесу відбувається досягнення ілюктивної мети, реалізація ситуативно-образної інтенції мовця. На думку О. Стишова, оказіоналізми слід розглядати як складне явище системного (реалізація словотвірних можливостей, закладених у системі певної мови) і асистемного (ненормативність, функціональна й емоційно-експресивна зумовленість, створення для ситуативних протреб) характеру [Стишов 2005, с. 47]. Мотивована неправильність, що носить «запрограмований» характер, може бути одним із проявів поетичного мовлення, наприклад: **пальонкою запахло** [пал'онкой запахло] 'процес самогоноваріння' (Замшани), *пальонка* – горілка; **прийшла остання паша** [пришла й'уму устан':а паша] 'померти' (Підманове); **за чиполоси** [за чиполоси] 'розкрити таємниці' (Полапи); **сісти гльоцом** [с'іла г'лоцом] 'втомитися' (Машів). Відхилення від мовної норми, де присутній навмисний відступ від нейтрального в цілях певного впливу на співрозмовника, несе естетичну інформацію, тобто виступає як образний засіб, як засіб демонстрації якоїсь особливості – мовленнєвої, соціальної, діалектної, вікової тощо.

5. **Функційна одноразовість,** тобто оказіональне слово створюється мовцем для того, щоб воно було використано в мовленні лише один раз. Лексичні лакуни можуть мати оказіональну, нестандартну форму, ці незвичні елементи є непередбачуваними, малозрозумілими знаками; саме тому оказіональні семантичні елементи запускають процеси уяви, завдяки яким добувається текст, заповнюються інформаційні лакуни і «білі плями в структурі тексту» [Маслова 1997, с. 190]: **ти мене не перенашей** [ти мене ни тиринаш'ей] 'не пліткувати, не обговорювати' (Полапи); **багатий як харохарця** [багат'ий як харо'харци'а] 'про багату людину' (Олександрія); **як гудга** [йак гудга] 'про довгий ніс' (Машів); **подивися на кагалє** [подевис'а на кагал'е] 'бути подібним, мати добру генетику' (Полапи), *кагалє* – генетична спадковість у тлумаченні місцевих жителів; **заробити як Гецько на носулях** [заробив йак Гецько на носул'ах] 'мало' (Сокіл); **буде тобі опушня** [буде туб'і опушн'а] 'смерть' (Микове); **як палимутки** [йак пал'имутки] 'про сердиту людину' (Великий Курінь), *палимутки* – червона маленька мураха. Спостерігаємо, що наявні «порожні клітини» в діалектному мовленні можуть бути заповненими. Оказіональні новоутворення на зразок «перенашети», «носулі» та ін. звичні для носіїв окремої говірки, однак неактуалізовані в мовній системі.

Можемо стверджувати, що оказіональна заміна, яка діє лише одноразово в конкретній комунікативно-прагматичній ситуації, властива для діалектного мовлення. Якщо не надати заміну або експліцитацію (поснювальний коментар), то важлива інформація може не існувати в інших говірках, наприклад: *палюнка* – *палюшка* (паляниця) **з той муки не будуть палюнки** [з тойі муки не будут' пал'унк'е] 'нічого не вийде' (Полапи) – **ніс як палюшка** [ніс йак пал'юшка] 'курносий ніс' (Глухи); *халейза* – *хамейда*: **як халейза** [йак хал'ейза] 'неакуратна людина' (Маневичі) – **як хамейда** [йак хам'ейда] 'про невродливу дівчину/жінку' (Жиричі). Скажімо, повторення тотожних мовних одиниць в однакових умовах визначаємо як системні риси, вони переважно не створюють індивідуального характеру досліджуваних говірок, однак часто мають свої особливості. Ці риси відносимо до узуальних.

6. **Експресивність** оказіональних слів має інгерентний характер. Це означає, що оказіональне слово експресивне саме по собі, через особливості своєї внутрішньої словотвірної будови, хоча воно і залежить від контексту. Експресивність оказіоналізмів досягається тим, що вони виражають граничну, первозданну конкретність якого-небудь поняття або явища екстралінгвальної дійсності. Виникнення і функційність оказіональних компонентів у фразеологічних одиницях ґрунтовані на мовній грі, у якій знаходить свій вияв творче мислення та відповідне мовне чуття носія говірки. Оказіональні діалектні явища часто поширені у фразеологічних одиницях, прислів'ях і приказках. І це не випадково, адже неолексеми тут виконують не лише номінативну функцію, а слугують засобом естетизації вислову, якої досягають завдяки римуванню, пере-

несенню смислового навантаження на новотвори, як-от: **риба – хиба, аби хліба скиба** [риба // хиба / аби хліба с'киба] 'однією рибою людина сита не буде' (Замшани); **то тобі не хухри-мухри** [то туб'і ни хухри-мухри] 'не що-небудь' (Григоровичі); **дохопитися як Харитин до паренини** [дохопитис'а йак Харитин до паренини] 'жадібний' (Полапи); **не вхопило хапа** [ни вхупило хапа] 'нічого не сталося' (Клубочин); **пустив Микиту на волокиту – нехай волочеться поки хочеться** [пустив Микету на волокиету // нехай волочиц'а / поки хочиц'а] 'про жінку легкої поведінки' (Полапи) та ін. Мовна гра ґрунтована на творчому підході до виформування оказіональної номінації. Сприйняття такого нового словесного утворення вимагає відповідних умов, найголовніша з яких – належність учасників акту створення оказіоналізму до одного лінгвокультурного простору.

7. Номінативна факультативність. Відомо, що канонічне слово – це історично закріпленій у мові знак певного фрагмента дійсності, а оказіоналізм – факультативний, не необхідний факт із точки зору номінації, оскільки за ним у класифікації позамовного світу дійсності не закріпленій жоден із її фрагментів. Наприклад: **кашутиння як гребля** [кашутин'а йек з'ребл'а] 'про рідке волосся в жінок' (Залаззя); **волосся як пачоси** [волос'а йак пачоси] 'про рідке розтріпане волосся' (Видранка); **коса як гарана** [ко'са йак гарана] 'про тонку довгу косу' (Межисить). Беззаперечно, що в основі оказіоналізмів перебуває їх невідповідність прийнятим у мові нормам, стандартам, закріпленим моделям.

8. Синхронно-діахронна дифузність. Оказіоналізми не можемо розглядати роздільно в синхронному чи діахронному плані. Через одноразовість та невідтворюваність оказіоналізмів взагалі не властива історична протяжність їх функційності. В основі оказіоналізмів, зазвичай, закладений принцип відсутності рекурентності, а їх «соціальна значущість» часто обмежується лише одним індивідуальним актом комунікації. Чим незвичніший, несподіваніший оказіоналізм, тим більше він потребує відповідного оточення. Наприклад, що означає оказіональне утворення *тук прит'ук і пучинка привол'ук* 'прядиння під час посту' [Мацюк, 2006, с. 62]. Воно не є одиницею словникового складу сучасної української мови, а отже, щоб зрозуміти його значення, необхідно залучити контекст. Як стверджує інформатор, тут утілено

календарний цикл праці, адже «восени, коли приходив час посту, щовечора жінки вичісували льон і прями». У цьому випадку комплексне оказіональне утворення не тільки не здатне творити контекст і бути опорою для конкретного сприйняття та розуміння інших слів, але саме, як носій певного значення, є незрозумілим без опори на контекст. Власне, через синхронно-діахронну дифузність, відсутність мовного історичного життя, – наголошує О. Ликов, – оказіональне слово не можна називати лексичним неологізмом у власному значенні цього терміна [Лыков 1976].

9. Індивідуальна або авторська належність – ще одна ознака оказіоналізму. Звичайно ж, ми не завжди можемо знати, кому саме належить оказіоналізм через швидкоплинний характер мовлення. Однак в ареальному мовленні поодинокі можна зафіксувати фразеологічні одиниці, у яких промарковано належність до якогось регіону, населеного пункту, як-от: **мацівський робітник** [мацівівс'к'ій роб'ітник] 'про лінивого чоловіка' (Ковель); **робітниця козлова** [роб'ітниц'а козлова]; **робітниця комарівська** 'про ліниву жінку' [Мацюк, 2020, с. 387]; **городиський онучник** [гурудис'к'ій онучник] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Клубочин); **бійся крохильницьких людей і козлівську греблю** [б'ійс'а крохильницьких л'удей і куз'лівс'ку з'ребл'у] 'потрібно знати, чого боятися' (Локачі) тощо. Ці індивідуальні новоутворення використовуються тільки в тих говірках, які межують із населеними пунктами Городище, Козлів, Комарове та ін., відомі обмеженій кількості осіб, функціонують у певній маргінальній сфері.

Висновки. Оказіоналізми як явища мовленнєвої діяльності заслуговують на увагу, оскільки в діалектному оточенні також активно вживані у фразеологічних одиницях. Природа оказіонального слова до кінця не з'ясована і потребує подальшої уваги. Створення і функціонування оказіональних компонентів у діалектному мовленні та у фразеологічних одиницях зокрема називають нові або давно забуті поняття, які викликані потребами суспільства. Оказіональні лакуни існують лише в певному контексті й поза цим контекстом не відтворюються; створені мовцями для одноразового використання; зазвичай виявлені в мовленні окремих діалектоносців чи в окремих говірках; іноді вживані повсюдно, однак мають ознаки індивідуального творення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Н. Г. Оказіональное в художественном тексте. Структурно-семантический анализ: Учебное пособие. Калининград, 1997. Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Article/baben_okk.Php
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
3. Звегинцев В. А. Теоретическая и прикладная лингвистика. Москва: Изд-во ЛЕСИ, 2007. 336 с.
4. Лопатин В. В. Рождение слова: Неологизмы и окказіональные образования. Москва: Наука, 1973. 150 с.
5. Лыков А. Г. Современная русская лексикология (русское окказіональное слово): учеб. пособ. Москва: Высшая школа, 1976. 118 с.
6. Мацюк З. С. Говорити як медок варити: словник фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 688 с.
7. Мацюк З. С. Из народу не викинеш: діалектний словник фразеологізмів, Луцьк, 2006. 134 с.

8. Маслова В. А. Введение в лингвокультурологию. Москва: Наследие, 1997. 206 с.
9. Мироненко О. В. Часово-просторові показники конотації: okazionalno-uzualni odynytsi. *Мандрівець*. 2006. № 1. С. 58–64.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінол. енцикл. Полтава; Київ, 2006. 716 с.
11. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття: (на матеріалі мови засобів мас. інформації). 2-е вид., переробл. Київ: Пугач, 2005. 388 с.

REFERENCES

1. Babenko N. G. (1997) Okkazionalnoe v hudozhestvennom tekste. Strukturno-semanticheskii analiz: Uchebnoe posobie [Lacunar in a fictional text: structural and semantic analysis]. Kaliningrad. Rezhim dostupa: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Article/baben_okk.php [in Russian].
2. Hanych D. I., Oliinyk I. S. (1985) Slovnyk linhvistychnykh terminiv [A dictionary of linguistic terms]. Kyiv: Vyshha shkola. 360 s. [in Ukrainian].
3. Zvegintsev V. A. (2007) Teoreticheskaya i prikladnaya lingvistika [Theoretical and applied linguistics]. Moskva: Izd-vo LESI. 336 s. [in Russian].
4. Lopatin V. V. (1973) Rozhdenie slova: Neologizmy i okazionalnye obrazovaniya [The birth of a word: neologisms and lacunas creation]. Moskva: Nauka. 150 s. [in Russian].
5. Lykov A. G. (1976) Sovremennaya russkaya leksikologiya (russkoe okazionalnoe slovo): ucheb. posob. [Modern Russian lexicology (Russian lacunas)]. Moskva: Vysshaya shkola. 118 s. [in Russian].
6. Matsiuk Z. S. (2020) Hovoryty yak medok varyty: slovnyk frazeolohizmiv Zaxidnoho Polissya ta sumizhnykh terytoriy [Saying aptly: a dictionary of Western Polissia phraseological units]. Lutsk: Vezha-Druk. 688 s. [in Ukrainian].
7. Matsiuk Z. (2006) Iz narodu ne vykynesh: dialektnyi slovnyk frazeolohizmiv [It's impossible to leave it out from a national heritage]. Lutsk: RVV «Vezha» Volyn. derzh. universytetu im. Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
8. Maslova V. A. (1997) Vvedenie v lingvokulturologiyu [An introduction to linguocultural studies]. Moskva: Nasledie. 206 s. [in Russian].
9. Myronenko O. V. (2006) Chasovo-prostorovi pokaznyky konotatsii: okazionalno-uzualni odynytsi [Temporal and special indicators of connotation: lacunas and generally accepted language units]. *Mandrivets*. № 1. S. 58–64 [in Ukrainian].
10. Selivanova O. (2006) Suchasna linhvistyka: terminol. entsykl. [Modern linguistics: an encyclopedia of terms]. Poltava; Kyiv. 716 s. [in Ukrainian].
11. Styshov O. A. (2005) Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia: (Na materialy movy zasobiv mas. informatsiyi) [Ukrainian lexical units of the end of 20th century (based on mass media language)]. 2-е вид., переробл. Kyiv: Puhach. 388 s. [in Ukrainian].

LACUNA COMPONENTS IN THE PHRASEOLOGY OF WESTERN POLISSIA AREA

Abstract. This article deals with lacuna components in the phraseology of Western Polissia area. It has been identified that in a dialect speech lacuna phraseological units are also actively used. A lacuna meaning is a new emotional and evaluative meaning which can be revealed in a definite context. Primary meaning is generally accepted and is usually used. The criteria of lacuna distinction and generally accepted meanings have been represented. It has been proved that in the process of active usage of a word a lacuna meaning is changed into a generally accepted meaning. Later a connotative meaning becomes one of the figurative secondary meanings of a polysemantic word. Lacuna phenomena are usually identified in a speech of definite local citizens on a definite area or in a definite dialect. Sometimes they are used everywhere but they possess the features of individual formation. In this sense we can talk about lacunas which are common for one discursive language personality or for a language community of one dialect or for a number of dialects in general. At the same time forms of words or their sounds can be unusual or random. This feature brings them closer together. Without any doubt, a lacuna can't exist nor function beyond the context. In case if we talk about a dialect speech they should be considered as non-normal peripheral lexical elements which in most cases are formed with a stylistic purpose in order to make an image, a fragment of reality more vivid. Taking into account these factors the analysis and study of lacunas' origin takes place within the contextual opposition. Thus, dialect lacuna can be treated as dialect phenomena which have individual features caused by special areal context. These can be derivatives which are formed with the violation of formation conditions according to a definite feature. They can also be formed by lacuna means or by non-productive models. This article has proved that dialect speech as a colloquial dialect household discourse also bears the features of generally used Western Polissia dialects which can be called usually accepted (systemic and non-systemic) and lacuna which usually call usual, mostly expressively coloured words which are formed with the violation of laws of word formation or a language norm which only exist in a context. Lacunas as phenomena of speech activity merit respect as in a dialect environment they are also often used and need further consideration. The origin of lacunas hasn't been studied in detail. As a result it must be studied further. The creation and functioning of lacunas in a dialect speech in general and in phraseological units in particular are called new and forgotten long before notions which are caused by the necessity of a society.

Keywords: lacuna, lacuna component, phraseology unit, areal.

© Мацюк З., Фенко М., 2020 р.

Зоряна Мацюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін з методиками викладання Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Луцьк, Україна; <https://orcid.org/0000-0001-7915-742X>

Zoriana Matsiuk – PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Philological Studies and Methodology of their Teaching, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0001-7915-742X>

Марія Фенко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін з методиками викладання Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Луцьк, Україна; <https://orcid.org/0000-0003-2000-2348>

Maria Fenko – PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Philological Studies and Methodology of their Teaching, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0003-2000-2348>